

A 20. században működő kalotaszegi cigányzenészek, cigányzenekarok, cigányzenész családok¹

Bánffyhunyard

Titi Gyuri primás (szül. körülbelül 1870-ben) „A harmincas években halt meg idős emberként. Hirgi volt a gordonosa.” **Hirgi** kisbőgős (körülbelül 1883-1933) „Teljes neve ismeretlen. Nagyon ügyes gordonos volt, Titi Gyuri bandájában muzsikált. Mindig így bíztatták: »Húzzad Hirgi, nyomjad Hirgi!«. Az öreg Székános (vistai táncos) muzsikása volt, aki mulatós ember volt. [...] 1933-ban halt meg kb. 50 éves korában, megölték.”²

A „**Csipások**”. **Varga Ferenc** „**Öreg Csipás**” „primás (sz. 1896. megh. 1958 körül), elgázolta a vonat. A *kalotaszegi madonna* c. filmben muzsikált. Balkézelt játszott. Néhány felvétel van tőle 1956-ból. Akkor már inkább csak kontrázott a táncban.”³ A vidék egyik legjobb muzsikusának tartották, kortársaiként a feltételezett kíséretéhez tartozott **Bunyi József** brácsás (szül. 1909-ben), aki Fodor Sándor Netti apai nagybátyja volt, s akinek a visszaemlékezések szerint volt még egy brácsás testvére és **Berki Károly** kisbőgős (szül. 1904-ben), aki talán a Fodor Sándor Netti által említett „Halál” Károly bánffyhunyadi bőgőssel azonos.⁴ Fodor Sándor Netti az

¹ A saját kutatásaim és a MTA Zenetudományi Intézet Archívuma, különböző népzenei gyűjtések és publikált kiadványok, valamint szakirodalmi utalások alapján összeállított felsorolás valószínűleg nem teljes, viszont megpróbáltam a rendelkezésemre álló adatok alapján „nevesíteni” az elmúlt évszázad kalotaszegi cigánymuzsikusait. A neveket településként közlöm, egyrészt aszerint, hogy a lokális közösségi tudat kit hova, melyik faluhoz sorolt, másrészt pedig, hogy ki kívül muzsikált huzamosabb ideig egy zenekarban. Ezért gyakran nem egyezik a származási hely, a lakhely és egy adott zenekar működési helye.

² Martin: 2004: 180.

³ Martin: 2004: 180–181.

⁴ Fodor Sándor Netti: ...és vot „Halál” Károly. Úgy hívták régen. Ha mész’ Eztet írd fel! Ezt a Halál Károlyt, mert ha mész hogy... vegyél túlik... Mész Hunyadon. [Igen.] És érdekel, és akkor megmondod, hogy „Ismerik ezt a’ Halál Károly? Bőgős!” [Bőgős.] Halál Károly. [És hunyadi volt.] Hunyadi. [És jó bőgős volt?] Nagyon. Kisbács, 2000. december 18.

Öreg Csipás kíséretéhez sorolta még „**Zódes**” Péter gyalui brácsást, illetve egy „**Tonti**” ragadványnevű kisbőgőst. Öreg Csipás hegedűjátékát fiai **ifj. Varga Ferenc „Csipás”** (szül. 1921-ben) és **Varga Márton „Csipás”** (1927–2001), valamint unokái legifjabb **Varga Ferenc „Csipás”** és **Varga Sándor „Csipás”** (ők ifj. Varga Ferenc fiai), **Varga Jánoska „Csipás”** és **Varga István „Kiscsipás”** (szül. 1974-ben) (ők Varga Márton fiai) örökölték. Ifj. Varga Ferenc Csipás zenekarához tartozott **Zágor Aladár** másodprímás (szül. 1936-ban), a már említett Bunyi József brácsás, **Lőrinc Albert** brácsás (szül. 1927-ben), **Ötvös József** kispetri csellós (szül. 1922-ben), a már szintén említett Berki Károly kisbőgős és **Kallós Samu** kisbőgős (szül. 1927-ben).⁵ Varga Márton Csipás zenekarához tartozott **Szentpéter Lajos** brácsás (szül. 1931-ben), **Dániel Béla** harmonikás (szül. 1936-ban), **Varga József** harmonikás,⁶ **Varga Péter „Burunyi”** brácsás, aki magát kolozsvárinak említette, született 1933-ban, meghalt 2005 környékén, amikor részegen muzsikálva Vízkereszt-köszöntés közben elütötte egy autó Bánffyhunyadon,⁷ **Viski József** magyarlónai kisbőgős (szül. 1921-ben),⁸ valamint **Gálfy Lajos „Cocono”** bogártelki bőgős (szül. 1933-ban).⁹

A bánffyhunyadi „úri” vendéglői zenészek közül az idővel Csíkszeredába költözött **Boros Gyuszi „Bece”** primásra¹⁰ és annak testvérére, **Boros Miké „Bece”** klarinétosra¹¹ (szül. 1931-ben) találtam vonatkozó adatokat.

⁵ 1967. október 19-én gyűjtött tőlük Csenki Imre, Martin György és Sztanó Pál, majd 1969. március 20-án Martin György és Petruțiu Emil, lásd a ZTI Archívumában.

⁶ 1985. április 27-én gyűjtött tőlük Kőnczei Csilla. Egy, Székely Levente által 1983. április 6-án készített felvételen Varga Ferenc Csipást Varga József kontrás kíséri, aki valószínűleg Kőnczei Csilla 1985-ös gyűjtésén már harmonikásként játszik. Ezen a felvételen Varga József 53 évesnek mondja magát, tehát eszerint 1930-ban születhetett.

⁷ 2007. február 4-én mesélte Czilika Gyula és legifjabb Tóni Rudolf Kolozsváron.

⁸ Valószínűleg a gyalui, majd Magyarlónára költözött Viski zenészcsalád tagja, 1986. április 26-án kísérte egy magyarlónai juhméresen Varga Márton Csipást, Kőnczei Csilla gyűjtése.

⁹ 1994. augusztus 11-én gyűjtöttem tőlük.

¹⁰ Fodor Sándor Netti: *Ő muzsikált... Hunyadon, a vendéglőbe. [...] az a primás, Gyuszi, az tartotta magát, ő, ő nem „csűrös” zenész, mint mik.* [Értem. Tehát ő úri zenész...] *Úri zenész, vendéglőbe muzsikált.* [Értem.] *És már ő nem is akart velünk’ tárgyalni.* [Értem.] *De ő’... Erről is osztán kérdezzél, mert ő elment Csíkszeredába!* [Igen?] *Igen! Gyuszi.* [Értem.] *Hunyadru’ elment Csíkszeredába, s ott muzsikált a vendéglőbe, jó primás vot, ami az övé, az övé.* Kisbács, 2000. december 18.

¹¹ Kőnczei Árpád és Kőnczei Csilla 1987. augusztus 5-i gyűjtése alkalmával Fodor Sándor Netti és id. Tóni Rudolf említettek egy Miké nevű szaxofonost, aki lehetséges, hogy azonos a Boros Miké „Bece” klarinétossal? Vagy annak leszármazottja?

Bogártelke

A **Czilika család**. A zenészcsaládnak több ága volt,¹² az ismertebb a „**Samuk**”: **Czilika Samu** primás (1891–1928) és fiai: **Boros Samu** (1914–1994),¹³ **Czilika János** (1919–1994)¹⁴ és **Czilika Béla** (1924–1966) primások, **Czilika** vagy **Sztojka Ödön** (szül. 1928-ban, az 1980-as években kitelepedett Budapestre, felvéve a felesége Sztojka nevét, s ott is hunyt el) és **Boros Gyula** (1931–1995) bőgősök. A zenészcsalád fiatalabb nemzedékei szintén muzsikusok: Czilika János fiai közül **ifj. Czilika János** „**Sánta**” szaxofonos (szül. 1939-ben) és **Czilika Sándor** dobos (szül. 1945-ben) lett, unokái közül a már Kolozsváron élő még ifjabb **Czilika János** hegedűl; Czilika Béla fiai közül **ifj. Czilika Béla** „**Brazíl**” vagy „**Néger**” harmonikás, majd „orgás” (szül. 1949-ben), **Czilika Ödön** harmonikás, majd gitáros (szül. 1951-ben), **Czilika Gyula** pedig primás (szül. 1958-ban) lett, unokái közül **ifj. Czilika Ödön** dobos és „orgás”, **ifj. Czilika Béla** (szül. 1982-ben) pedig „orgás” lett (ők Czilika Ödön fiai), **ifj. Czilika Gyula** (szül. 1982-ben) tanult hegedűművész, **Czilika Róbert** „**Bobby**” (szül. 1986-ban) pedig primás lett (ők Czilika Gyula fiai); Czilika Ödön gyerekei közül a fia, **ifj. Czilika Edmund** „**Öcsi**” (szül. 1958-ban) dobos és **Czilika Tibor** gitáros lett. A Czilika zenészcsalád másik ágához tartozott **Czilika** vagy **Bunyi Gyula** kisbőgős (szül. 1910-ben),¹⁵ testvére **Czilika Károly** bőgős (1900–1962), ennek fiai, **ifj. Czilika Károly** bőgős, harmonikás (1925–2001), **Czilika Zoltán** (szül. 1938-ban) csellós¹⁶ és **Czilika András** (Bandi) (szül. 1943-ban) dobos. Ifj. Czilika Károly¹⁷

¹² Lásd az 5. ábraként közölt bogártelki Czilika zenészcsalád részletes családfáját, valamint más zenészcsaládokkal fennálló rokonsági kapcsolathálójukat. Az adatok a Bogártelki Református Egyházközség különböző anyakönyveiből származnak.

¹³ Martin: 2004: 179: „**Samu** (1913) Boros Samu primás (sz. 1913). jelenleg Egeresen lakik. Repertoárja kimerítően többször felvéve filmre is. [Boros Samu 1991 körül halt meg.]”

¹⁴ Martin: 2004: 179: „**Jani** (1919) Czilika János primás, korábban másodprimás Boros Samu bandájában. Boros Samu öccse (sz. 1919). Most Egeresen lakik. Többször felvéve, filmre is. [Czilika János 1994. végén halt meg Kolozsváron.]”

¹⁵ Az említett Boros Gyula bőgős vérszerinti édesapja!

¹⁶ Ez utóbbi csak egy feltételezés: Czilika Gyula mesélte, hogy volt egy „Zolti bácsi” gondokás, de nem tudta pontosítani, hogy tulajdonképpen ki is volt, ezért megpróbáltam a bogártelki anyakönyvek alapján beazonosítani: vagy Czilika Károly fia, vagy Czilika Samu primás **Czilika Zoltán** nevű unokaöccse, aki 1918-ban született Türebén.

¹⁷ Martin: 2004: 179: „**Károly** (kb. 1922) Czilika Károly hermonikás. Kolozsváron él 1955 óta, 1975-ben (kb. 53 éves volt). Fia hegedűtanár.”

9. Muzsika egy bogártelki temetésen, balról jobbra: Ármán Tibor primás, Cziliká János primás, Boros Gyula bőgős, Gyurka József harmonikás

fia **Jónás Gábor** primás, aki már a kolozsvári Zeneiskola hegedűtanárja lett (édesanyja Jónás Berta volt, ez utóbbi miatt hívják őt Jónásnak).

A **Gyurka család**. **Gyurka Samu** primás (1875–1936) és leszármazottjai, a Czilikákkal muzsikáltak együtt: **Gyurka Samu** kibőgős (1902–1960), akinek Gálfi Anna felesége révén valószínűleg leszármazottja lehetett a már említett Gálfi Lajos bőgős és **Gálfi Elek** zenész,¹⁸ **Gyurka Berci** csellós (szül. 1904-ben)¹⁹ és **Gyurka József** cimbalmos, harmonikás (szül. 1919-ben), akinek fia, **ifj. Gyurka József** szintén harmonikás lett (azonos volna a mérái Árusok által említett Czilika József harmonikással?). Gyurka Samu Anna leányát elvéve került Bogártelkére **Sztojka**

¹⁸ A bogártelki Halotti Anyakönyvben szerepel, mint „ref. zenész”.

¹⁹ Martin: 2004: 179: „**Berci** (kb. 1904) Cilika Bertalan: korábban primás (sz. kb. 1904). Mint bőgős működött legutóbb Boros Samu bandájában [Cilika Bertalan másik neve Gyurka Berci. 1904–1972. Az 1969-es gyűjtésen csellózik Boros Samu bandájában.]”

Lajos kolozsi származású primás. Czilika Gyula említett még egy **Kis Samu János** bogártelki csellóst,²⁰ aki lehetséges, hogy azonos a fenti Gyurka Samu primással?

Az Ármán család. **Ármán Lajos** kolozsi származású brácsás (szül. 1910-ben), 1941-ben nősült Bogártelkére, a „Samukkal” muzsikált,²¹ fia **ifj. Ármán Lajos** harmonikás (szül. 1940-ben), unokái a még ifjabb **Ármán Lajos** Kolozsváron élő „orgás” (ifj. Ármán Lajos fia) és **Ármán Tibor** primás (szül. 1961-ben).²²

Egeres

Mihály „Vezetékneve ismeretlen. Jó primás volt. 1933–34-ben halt meg 55–60 éves korában. (Mások szerint a 40-es évek elején halt meg.)”²³ **Ötvös Aladár** zenész (1895–1971), a bogártelki Halotti Anyakönyv szerint.

Gyalu

A Gyalui Református Egyház családkönyvében szerepel egy **Zöld József „Tróger”** (1860–1928) „cigányzenész”, aki valószínűleg valamilyen felmenője lehetett a Fodor Sándor Netti által emlegetett „Zódes” Péter brácsásnak. A „régí” zenészek közül Fodor Sándor Netti említette **Hideg János** primást²⁴ és egy **Géza** nevű (vezetékneve ismeretlen) bőgőst, Martin György feljegyzéseiben pedig egy **Boldizsár Kálmán** primásról olvashatjuk, hogy az „1940-es években fiatalon halt meg. Burálóval kb. egyidős volt.”²⁵

A Zágor – Fodor család. **Zágor Samu „Mácsuj”** primás (szül. 1900-ben), az ő fia volt **Fodor Sándor „Netti”** primás (1922–2004).

²⁰ ...*vot Zolti bácsi' és Kis Samu János.* [Ezek gordonkával.] *Igen, gordonkával, igen. És vot Gyula bácsi, a bogártelki, az is, tulajdonképpen Kis Samu, az is bogártelki vot.* Egeres Gyártelep, 2001. október 29.

²¹ 1969. április 10-én Kallós Zoltán és Martin György gyűjtött a Boros Samu és Czilika János primások, Ármán Lajos brácsás, Gyurka Berci csellós, Boros Gyula nagybőgős és Czilika Béla harmonikás felállású zenekartól.

²² Czilika Béla szerint Ármán Tibi Ármán Erzsébet „szerelemgyereke”, Gyurka József cimbalmos unokája (2007. április 11-én mesélte Kolozsváron).

²³ Martin: 2004: 182.

²⁴ Fodor Sándor Netti: *Vót ottan Hideg János!* [Gyaluba?] *Gyaluba. Az nagy, nagy primás vot.* Kisbács, 2000. december 18. S egy szakirodalmi adat is: „Az iparosbálakon Hideg János cigány „úrizenét” húzott, tangót, angolvalcert, keringőt.” Balogh – Fülemile: 2004: 113–114.

²⁵ Martin: 2004: 181.

(Fodor Sándor Netti hegedűjátékát fia, **ifj. Fodor Sándor „Netti”** (szül. 1967-ben) örökölte, de ő már nem tekinthető gyalui zenésznek, Kisbácsban élt az édesapja halála után.) Ehhez a családhoz tartozott **Fodor „Kincses” Károly** primás (szül. 1919-ben), Fodor Sándor Netti unokatestvére, akinek szucsági édesapja, Fodor József Fodor Nettinek, édesanyja, Zágor Júlia pedig Zágor Samunak volt testvére, magyarul a két testvérpár „keresztbe nősült”.²⁶ És szintén ehhez a családhoz tartozhatott **Sztojka János „Jánoska”** brácsás (1926–2004), aki apai ágon „a Diószegi családból származik, édesanyja neve után lett Sztojka”,²⁷ s valószínűleg rokona lehetett az említett Zágor Samu második feleségének, Diószegi Etelkának.²⁸

A Viski család. Viski Rudolf primás, Szászfenesen született 1911-ben,²⁹ majd Gyaluba nősült. Őt brácsán **Muza Géza** (szül. 1927-ben) bőgőn pedig fia, **Viski Zoltán** (szül. 1933-ban) kísérte.³⁰

Gyerővásárhely

A „Nónikák”. **Nónika Miklós „Hitler”** primás (szül. 1924-ben, egyes adatok szerint Nádasszentmihályon, az 1990-es évek végén hunyt el), **Nónika László** brácsás (szül. 1938-ban) és **Nónika Miklós** bőgős (szül. 1942-ben, egyes adatok szerint Farkas Miklós).³¹ (A feljegyzésekben szerepel még egy **Nónika József** brácsás is, lehet hogy azonos a Lászlóval?) Nónika

²⁶ Fodor Sándor Netti: *Az anyja Károlynak, annak az anyja tesvér vot apámmal.* [Igen.] És... aki tartotta apámnak a tesvérivel, tesvér vot anyámmal. [Értem.] *Így nagy, nagy rokonságba votunk.* Kisbács, 2000. december 18.

²⁷ Nagy: 1998: 5.

²⁸ Lásd a gyalui Ref. Egyházközség Megkeresztelték anyakönyvét és Családkönyvét. Fodor Sándor Netti szerint Sztojka János az említett Hideg János primás családjából származott: *Jánoska is, látod, az, az a Hideg, Hideg családból' való.* [Sztojka János.] *Sztojka, onnat származott.* Kisbács, 2001. május 7.

²⁹ Valószínűleg rokona lehet a Boldizsár Zeyk Imre írásaiban megemlített szászfenesi Viski, majd máshol Ötvös János primásnak.

³⁰ 1981. május 1-én gyűjtött tőlük Kőnczei Csilla. A Viski család leszármazottjai jelenleg Magyarlónán élnek. 2007. október 29-én a kolozsvári házsongárdi temetőben rábukkantam Viski Aladár (1913–1972) és Viski Margit (született Dombi) (1918–1984) sírjára, Viski Aladár neve mellett egy hegedülő fényképe van a sírkövön. Kérdés, hogy ez a primás azonos-e a Boldizsár Zeyk által említett szászfenesi Viski Aladár primással (Boldizsár Zeyk: 1994b: 4.; Boldizsár Zeyk: 1994a: 254.), s hogy egyáltalán rokonsági (és ha igen, milyen fokú) kapcsolatban állt-e a fent említett szászfenesi-gyalui-magyarlónai Viskikkel.

³¹ 1978. augusztus 11-én gyűjtött tőlük Kallós Zoltán, lásd a ZTI Archívumában.

Miklós Hitler később a három fiával muzsikált: **Nónika** vagy **Markó Albert** brácsással (szül. 1948-ban), **Nónika Zoltán** harmonikással (szül. 1952-ben) és **ifj. Nónika Miklós** bőgőssel (szül. 1946-ban).³²

Fodor Sándor Netti név nélkül említett még egy gyerővásárhelyi magyar kántort, aki hegedült, az édesapja pedig állítólag brácsázott.³³

Inaktelke

Kalló Márton magyar primás (szül. 1921-ben),³⁴ brácsása szintén magyar volt, **Gál István** (rokonok voltak, Kalló Márton unokatestvéreként említették),³⁵ kisbőgőn pedig a bogártelki Czilika Zoltán³⁶ kísérte.

Kispetri

Tót Gyurka kispetri zenészt Janicsék Jenő említi.³⁷ És kispetrinek van feljegyezve Ötvös József csellós is (szül. 1922-ben), aki ifj. Varga Ferenc Csipás zenekarában muzsikált, de valószínűleg a váralmási Ötvös cigányzenész családhoz tartozott, ugyanis ezek közül többen éltek bizonyos periódusokban a Váralmással szomszédos Kispetriben, Nagypetriben, vagy akár Sztánán is.

Kolozs

A néprajzi szakirodalom által Erdőaljához sorolt Kolozs cigányzenészeit gyakran fogadták muzsikálni Kalotaszegen, s egyúttal szoros kap-

³² 1985. április 28-án gyűjtött tőlük Kőnczei Csilla.

³³ [Volt más magyar ember is a környéken, aki...] *Van! Vuót még egy... Vásárhelyt. [Gyerővásárhelyt.] Gyerővásárhelyt, az... Jól ismertem, kántor' kántor, jól tudott muzsikálni, és az apja vot a brácsos. Na azok olyan jól muzsikáltak! [Igen.] Most... onnat ismertem, muzsikáltam aztán a lakadalmába, mert gyerőmonostori vot a felesége, onnat nősült meg.* Kisbács, 2001. május 7.

³⁴ Kalló Márton fogyatékos volt, ez a tény is alátámasztja a vonatkozó szakirodalomnak azt a sokszor használt tézisét, hogy a faluközösség perifériáján elhelyezkedő zenészstatuszt csak a fogyatékkal élő paraszt emberek vállalják fel. Kalló Márton nagyon tehetséges zenész volt, még hegedűket is készített, ő muzsikál például a Demény Piroška által szerkesztett **Inaktelki népzene** lemezen, lásd: Electrecord EPE 01799, Bukarest, 1977.

³⁵ Fodor Sándor Netti szerint: *Kalló!* [Kalló Marci.] *Marci.* [S az hogy tanult meg muzsikálni, mert az ritka, hogy megtanuljon.] *...Igen. De ott vot brá... Kalló Marci' ott vot izé, brácsás is. Vót brácsás is, bőgős is.* [S azok is magyar emberek voltak?] *Magyar emberek, ott a... faluba.* Kisbács, 2000. december 18.

³⁶ A fentebb már említettek Czilikák közül az egyik, a Kalló Márton kíséretéhez tartozó Czilika Zoltán Egeresen élt.

³⁷ Lásd Janicsék: 2005: 61.

csolatban is álltak a vidék cigányzenész társadalmával. Hogy kik ismerték a „kalotaszegi repertoárt”? **Ármán Lajos** primás (szül. 1945-ben), **Lakatos József** kontrás (szül. 1928-ban) és **Sztojka János** bőgős (szül. 1934-ben);³⁸ **Sztojka György** primás (szül. 1923-ban), **ifj. Sztojka György** segédprimás (szül. 1955-ben), **Mácsingó József** brácsás (szül. 1910-ben) és **Sándri József** bőgős (szül. 1926-ban);³⁹ **Sztojka Lajos** primás (szül. 1926-ban) és **Moldován József** bőgős (szül. 1961-ben);⁴⁰ **Lakó „Kicsi” Aladár** primás (szül. 1926-ban, de tíz éves korától már Kolozsváron lakott, s a 2000-es évek elején halt meg), a már említett Sztojka György primás, **Lakó Gyula „Gyenge”** brácsás (szül. 1929-ben), **Titi Sándor „Laló”** bőgős (szül. 1939-ben).⁴¹ Szintén Kolozsváron lakott **Lakó József** primás (Lakó „Kicsi” Aladár unokaöccse), valamint **Gidáli Jóska** kolozsi származású „négyhúros” brácsás. És az utóbbi években egyre többet muzsikált kalotaszegi zenészekkel **Filaton József „Pupu”** (szül. 1961-ben), kolozsi bőgős is.

Kolozsvár

A Kolozsváron élő és kávéházakban, vendéglőkben muzsikáló kalotaszegi származású vagy Kalotaszeg falvaiban is muzsikáló cigányzenészek közül fontos megemlíteni a bánffyhungyadi származású **Dani „Bárdi” László** primást (1947?–2009) és testvérét, **Dani Bélus** csellóst, bőgőst, basszusgitárost (az édesapjuk Boros, az édesanyjuk Dániel volt, ez utóbbi miatt hívják őket Daninak; Dani Bélus lehetséges, hogy azonos a már említett Dániel Béla hunyadi harmonikással?), a bánffyhungyadi Boros Elvira fiaként szintén hunyadi származású **Berkí Viktor** bőgőst (szül. 1952-ben), a marosújházi származású **Alexandru Țitruș** (ejtsd „Citrus”) primást (1922–1989), aki 1963-tól élt Kolozsváron, a bonchidai származású **Pusztai György „Gruci”** primást, az ő fiát, **Pusztai Aladár „Ali”** cimbalmost és bőgőst, illetve testvérét, **Pusztai István „Gruci”** primást,⁴² a bogártelki származású **ifj. Ármán Lajos „orgást”**, a kolozsi származású **id. Lakó Alexandru „Țuțașu”** (Puiu bácsi) és **ifj. Lakó**

³⁸ 1963. decemberében gyűjtött tőlük Martin György.

³⁹ 1979. október 31-én gyűjtött tőlük Sárosi Bálint.

⁴⁰ 1985. április 28-án gyűjtött tőlük Könczei Csilla.

⁴¹ 1997. október 20-án gyűjtött tőlük Kelemen László.

⁴² Pusztai István (Ștefan) „Gruci” élete utolsó éveiben sokszor rákényszerült az utcai muzsikálásra is.

Alexandru „Tuțașu” harmonikást, valamint **Turca Elecțu** „román” cigányprímást⁴³ és **Urszuly Kálmán** prímást, brácsást (szül. 1959-ben). Czilika Gyula említett egy **Palacsinta Géza** nevezetű kolozsvári cimbalmost is.⁴⁴

Magyargerőmonostor

Jónás János „Celler” brácsás, Fodor Sándor Netti mostohaapja és egy **Dénes** (vezetékeve ismeretlen) nevezetű kisbőgős.⁴⁵

Magyarlóna

A Kovács család.⁴⁶ A zenészcsaládnak több ága volt, az ismertebb **Kovács „Puli” Károly** prímáshoz (1880–1930) vezethető vissza:⁴⁷ a kutatás az ő leszármazottjának tekinti **Kovács Pál „Mozgó”** („Kis Pali”)⁴⁸

⁴³ Többek között ő muzsikált Fodor Sándor Netti temetésén, 2004. október 22-én, Kisbácsban.

⁴⁴ *És Kolozsvárról hozták ezt a... Palacsinta Gézát.* [Igen.] [...] *Mikor vot nagy, komoly esküvő vot, ahova kellett cimbalom, akkor hoztak Kolozsvárról.* Egeres Gyártelep, 2001. október 29. Fodor Sándor Netti viszont hunyadinak tartotta: *Vot cimbalom, vot. Vot cimbalom. Az a Géza bácsi, ki? [Milyen Géza volt?] A... Már nem tudom megmondani. Ez, ez is hunyadi!* Kisbács, 2000. december 18.

⁴⁵ *...anyám elvállott és férjhez ment Gyerőmonostorra.* [S akkor ott is lakott Sanyi bácsi.] *Akkor ott vuót, né, egy brácsás után ment férjhez.* [Igen.] *És ott... a ott jártam muzsikálni Dénes bácsi, és [...] Jónás Jánosnak hívták.* [Igen.] *Az én mostohaapám.* [Igen.] *Hogy is mondták, „Cellernek” csúfolták!* [Celler.] (Kisbács, 2001. május 7.) Az említett Dénes bácsi egy magyargerőmonostori bőgős lehetett: *...vót nekem egy mostohaapám, ott Gyerőmonosturon, és az vot brácsás, de egy kicsit gyengébb brácsás vot. S vót Dénes bácsi, az vót a bőgősöm. Kicsi bőgővel, nem nagy bőgővel.* Kisbács, 2001. január 31.

⁴⁶ Az adatok a Magyarlónai Református Egyházközség Keresztelési Anyakönyvéből, Temetési Anyakönyvéből és Családkönyvéből származnak.

⁴⁷ Martin György feljegyzéseiben is szerepel: „(Meghalt 1930 körül, kb. 50 éves korában.) Kovács Pál és Kovács Simon az ő leszármazottja. Feltehetőleg repertoárját is örökölték.” Martin: 2004: 180. A magyarlónai anyakönyvekben ifj. Puli Károlyként szerepel.

⁴⁸ Martin György írja róla, hogy „Magyarlónán született 1910-ben, Szucságon, majd Magyarvistan lakott az 1930–40-es években. Kedvelt prímása, valamint barátja volt Mátyás Istvánnak, aki az 1940-es években az egész falu felháborodására levanteoktató-helyetteséül választotta. Kolozsváron a Dermata (Herbac) gyárban tűzoltóként dolgozott 1944–45-ben. A felszabadulás után egy baloldali munkástüntetésen a román templom tornyából rálóttek a menetre a vasgárdisták. Kis Pali a menet élén vörös zászlóval a kezében halt meg. Szucságon temették el. A legényes dallam mellett hallgatók, keservesek is őrzik emlékét. Kovács Simon ‘Buráló’, lónai prímás bátyja volt. Felesége a közelmúltban még élt. Ő kísérte Mátyás Istvánt az 1941-es filmfelvételen. Molnár István néhány dallamát fonográfra vette, és 2 dallamát közölte is.” (Martin: 2004: 180)

(1910–1945) és **Kovács Simon „Buráló”** (1924–1974) primásokat.⁴⁹ Ugyanakkor az anyakönyvek alapján valószínűbbnek tűnik, hogy Puli Károly Kovács Pálnak nagybátyja, Kovács Simonnak pedig anyai nagypapja lehetett. A bejegyzések alapján ugyanis feltételezhető, hogy Kovács Pál Mozgó édesapja **Kovács Pál „Náci”** primás volt (1886–1951), aki Puli Károly testvére lehetett, s akinek egy másik fia, **Kovács Józsi „Gicsu”** bőgős volt (1921–1999). Puli Károly leányát, Kovács Annát egy **Kovács Ádám Simon** (1941-ben hunyt el?) zenész vette el, s az ő fiúk volt Kovács Simon Buráló, valamint **Kovács Árpád „Suló”** bőgős (1925–1978, felakasztotta magát), **Kovács György „Gyurka”** kisbőgős (szül. 1927-ben, az anyakönyvi beírás szerint „eltűnt”...) és **Kovács Béla „Zsiró”** primás (1941–1980). Martin György 1969-es gyűjtésén a jegyzőkönyv szerint Kovács Simon Buráló primás, Ádám Béla segédprimás, **Culi János „Kucsi”** kolozsi brácsás (szül. 1909-ben) és Kovács György szászfenesi(?) bőgős muzsikál⁵⁰, a születési dátumok egybeesése miatt azonban valószínű, hogy Buráló öccseiről, Kovács Ádám Béla „Zsiróról” és Kovács György Gyurkáról van szó, (ezért megkérdőjelezhető a feltüntetett szászfenesi származás!). Puli Károly fia lehetett **Kovács György „Puli”**,⁵¹ illetve **Kovács Albert „Berci”** nagybőgős (szül. 1900-ben). Szintén a Kovács család valamelyik ágához tartozhatott **Kovács Vilhelm „Ricsu”** vagy **„Tátili”** bőgős is (szül. 1941-ben), és Kovács Simon Burálóval még együtt muzsikált **Farkas János „Csutkó”** brácsás is (1912–1996).

A bejegyzések szerint Magyarlónán élt még egy „román” cigányprimás is, **Vak György**,⁵² akinek a felesége is muzsikált!⁵³

⁴⁹ Haláláról írja Martin, hogy: „Részegen hazafele menet a Jára vizébe esett. Bivalyokkal akarták kivontatni, de a derekára kötött lánctól a mája megrepedt. Puli Károly leszármazottja, Kis Pali öccse volt. Repertoárja részletesen kimerítve az 1969-es gyűjtések alkalmával.” (Martin: 2004: 180)

⁵⁰ 1969. április 19-én gyűjtött tőlük Kallós Zoltán és Martin György, illetve 1969. szeptember 9-én Pesovár Ferenc.

⁵¹ Ricci József írásában felsorol „néhány hajdani, híres, lónai cigányprimást: Kovács György (Puli), Kovács Károly (Puli), Kovács Pál (Mozgó), Vak Györgyi bácsi és Kovács Simon (Buráló).” (Ricci: 1992a: 4) Ricci szerint Kovács György „Puli” az apja volt Kovács Károly „Pulinak”, az anyakönyvek alapján viszont ez fordítva látszik.

⁵² Martin jegyzeteiben még kérdés formájában szerepel: „Vak György. Magyarlónai primás vagy táncos?” (Martin: 2004: 180)

⁵³ A lónai muzsikus cigányasszonyról, mint Puli Károly egyik leányáról, Fodor Sándor „Netti” is mesélt: [Volt olyan, hogy nők muzsikálnak falun?] *Vot! Vuót például, hol is vuót? Lónán? Lónán, itt Lónán. Vot egy... asszony, aki muzsikált lakodalmakat is.*

Mákófalva

Horváth Sándor (valószínűleg) magyar primás (szül. 1914-ben).⁵⁴

Méra

Laci Gyuri (1849–1919) primás. „(1849-ben született, meghalt 1919-ben, kb. 70 éves korában). Híres muzsikás volt, mert még Papfalvára (Popești) is elmerészkedett muzsikálni, ahol pedig híres figurás táncosok voltak. Boros Samu, bogártelki primás apja volt? [Cilika János elbeszélése szerint az apjuk nem ő volt, hanem Cilika Samu primás]. Játékáról Balabán Imre 1912-ben készített fonográffelvételt.”⁵⁵ A mérai Árus zenészcsalád

10. Muzsika tánc alá. Háttal Berki Ferenc „Árus” primás, Berki Jenő „Csurkuly” harmonikás és Sztojka János „Jánoska” brácsás

[Cigányasszony volt?] *Cigányasszony!* [S hegedű, vagy?] *A családba hegedűs vot. Ő is. Az apja az a... igen, Puli! Puli Károly!* Kisbács, 2001. május 7.

⁵⁴ Az adatot 1984. augusztus 1-én jegyezte fel Könczei Csilla.

⁵⁵ Martin: 2004: 182.

emlékezete szerint a 20. század első felében a következő cigányprímások muzsikáltak Mérában: „**Öreg**” **Péter** (1896–1952), „**Prikolics**” és **Zsombori Gyula** (ez utóbbi családneve talán arra utal, hogy Magyarzomborról származott?).

Az „**Árusok**”. **Antal János** „**Nagy Árus**” (1900–1960) és testvére „**Öreg**” **Antal Ferenc** „**Kis Árus**” (1906–1975) prímások, **Tóni Rudolf** „**Kormos**” brácsás (1948–1992), aki Antal Katalin leánytestvérüknek volt a fia, valamint Antal Ferenc két fia: **Berki Béla** „**Árus**” brácsás (1940–1997), majd harmonikás és **ifj. Antal** vagy **Berki Ferenc** „**Árus**” bőgős (1931–1995), majd prímás. A családban a zenészsakma továbbhagyományozódott: Tóni Rudolf brácsajátékát fia, **ifj. Tóni Rudolf** (szül. 1967-ben) és unokája legifjabb **Tóni Rudolf** (szül. 1983-ban) örökölte, Berki Béla „**Árus**” fiai, **ifj. Berki Béla** (szül. 1968-ban) és **Berki Károly** (szül. 1975-ben) harmonikásnak, Berki Ferenc Árus unokája, **Berki Árpai „Pipi”** (szül. 1982-ben, „szerelemgyerek”, a váralmási Zágor (Ötvös) Árpád „Pipi” az apja) pedig hegedűl és bőgőzik. Az Árusokkal muzsikált még **Boros József** bőgős (szül. 1945),⁵⁶ **Sütő András** bőgős (szül. 1932-ben), **Berki Jenő „Csurkuly”** (1951–2009, Berki Ferenc Árus veje) és fia **ifj. Berki Jenő** (szül. 1984-ben) harmonikások, és említettek még egy besztercei származású „**Csurka**” **János** brácsást és egy **Bunyi Gyula** gitáros is.⁵⁷

Nagypetri

Kulcsár János (valószínűleg) magyar prímás és **Gorcsa Nelu**, „a sánta” prímás.⁵⁸

Szászfenes

A **Muza család**. **Muza József** „**Toska**” (szül. 1922) prímás és kísérete: **Ötvös Aladár** (szül. 1935-ben) brácsás és **Lingurár Károly**

⁵⁶ 1961. október 12-én „Öreg” Antal Ferenc Árus, Tóni Rudolf Kormos és Boros József muzsikált Andrásfalvy Bertalannak, Kallós Zoltánnak, Martin Györgynek és Pesovár Ferencnek.

⁵⁷ Az adatokat Berki Ferenc Árus szolgáltatta. (A mérái Árus zenészcsaládról lásd még az első mellékelt ábrát!) Kőnczei Csilla gyűjtési adatai említenek egy Zágor Jenő (szül. 1949-ben) Egeresen élő harmonikást is, mint aki a mérái Árusokkal muzsikált, s aki talán az említett Berki Jenő Csurkullyal azonos?

⁵⁸ Kőnczei Csilla gyűjtési adatai alapján.

„**Koka**” (szül. 1936) csellós;⁵⁹ **Ötvös József** (szül. 1937) brácsás;⁶⁰ Muza József Toska testvérei: **Muza János** (szül. 1929) brácsás és **Muza Mózes „Mózi”** (szül. 1933) primás, valamint unokatestvérük, **Muza Károly** (szül. 1936 – valószínűleg azonos az előbbi Lingurár Károllyal) csellós.⁶¹ Különben a Muza testvérek édesapjuktól, néhai **Muza József** primástól örökölték a muzsikát. Boldizsár Zeyk Imre írásaiban említi a szászfenesi **Viski**, majd máshol **Ötvös János** primást, és annak nevelt fiát, **Viski Aladárt**.⁶² (Mivel a vidék cigánymuzsikusaira jellemző a családnevek következtelen használata, megkísérelhetjük a következő feltételezéseket: vajon Viski vagy Ötvös János nem azonos-e a Fodor Sándor Netti által említett **Blág Jani** primással,⁶³ s vajon Viski Aladár nem azonos-e Muza József Toska Ötvös Aladár brácsásával?) És még egy adat: Kallós Zoltán egyik 1983-as gyűjtésén muzsikál egy magát szászfenesinek valló **Hoka Pál** primás (szül. 1940) is.

Szucság

Fodor Sándor Netti által említett szucsági zenészek: **Antal Miklós** primás, **Antal „Leves”** brácsás és **Antal Lajos „Laji”** kisbögös, velük muzsikálhatott többek között **Fodor János** brácsás (Fodor Sándor Netti anyai nagyapja, aki mezősegi származású volt, és Szucságra nősült)⁶⁴ is, valamint **Málé Feri** (széki származású?) primás, akinek a fia brácsás volt (Fodor Sándor Netti pedig kisbögözött nekik Nádaspapfalván és Kisbácsban).⁶⁵ Egykor a szucsági zenészek muzsikáltak Bodonkúton is, ahol megemlézték **Antal József** primást is, mint Antal Miklós édesapját.⁶⁶ Czilika Béla egy „**Pukló**” **János** nevű szucsági primást említett, akit a gyalui Sztojka János „Jánoska” brácsás, s a helybeli **Jancsi** harmonikás és **Jani** bácsi bögös kísért.⁶⁷

⁵⁹ 1985. augusztus 3-án gyűjtött tőlük Könczei Csilla.

⁶⁰ 1994. január 5-én gyűjtöttem tőlük.

⁶¹ Az Utolsó Óra program keretében gyűjtött tőlük 1998. május 18-án Kelemen László.

⁶² Boldizsár Zeyk: 1994b: 4.; Boldizsár Zeyk: 1994a: 254.

⁶³ ... még élt Blág [Ez a Blág Jani?] Ez a Blág Jani az, az fenesi vot. [Fenesi vot.] Fenesi vot. [És ő milyen hangszeren játszott?] Primás vot. [Primás volt.] Az vot a jó, legjobb primás. [Igen?] Igen biza. Ő csinált cigánbálokat. [Értem. Ott Fenesen?] Fenesen... Kisbács, 2000. december 18.

⁶⁴ ...a nagy, nagyatám' a nagytatám a Mezőségről jött ide. [Igen?] Igen. A Mezőségről. Itt nősült meg. Itt vot, a nagyanyám idevalósi vot, szucsági. És itt nősült meg. És brácsás vot a nagytatám. Na. Ötet hívták Fodor' János. Kisbács, 2001. május 7.

⁶⁵ Kisbács, 2000. december 18.

⁶⁶ Gombár József (szül. 1905-ben) bodonkúti lakos közlése 1984. október 10-én, Bodonkúton (Könczei Csilla gyűjtése).

⁶⁷ 2007. április 11-én mesélte Czilika Béla Kolozsváron.

Türe

Kömös István „Magyar primás. Fállábú, falábú ember volt. Bó gatyában járt még, tőle tanultak a cigányok muzsikálni. Öreg volt. [A türei anyakönyv szerint 1929–30-ban halt meg.]”⁶⁸

Váralmás

Az Ötvös család. (Valószínűleg leszármazottjai a vonatkozó szakirodalomban elsőként említett kalotaszegi cigányzenekarának, a „nagyalmási” Eötvös Berczinek és bandájának.) **Zágor**⁶⁹ „**Pici**” **Aladár** (szül. 1932-ben) primás, **Lőrinc Adalbert** „**Kaskó**” vagy „**Ötvös Berci**” (szül. 1927-ben) brácsás, **Ötvös Sándor** (szül. 1936-ban) bőgős;⁷⁰ egy másik gyűjtésen **Ötvös József** primás, **Ötvös Berci** primás, **Ötvös Albert** brácsás (ez utóbbi kettő valószínűleg azonos az előbb említett Zágor Pici Aladárral és Lőrinc Adalberttel), **Zágor János** brácsás, **László Sándor** kisbőgős, **Boros Sándor** brácsás és **Bura Ferenc** bőgős neveit jegyezték le,⁷¹ illetve muzsikált a váralmásiakkal egy **Póka Albert** nevű kőrösfői brácsás is. Pici Aladár unokái **Ötvös Attila** (szül. 1968-ban) primás és **Zágor (Ötvös) Árpád „Pipi”** (szül. 1968-ban) harmonikás, szaxofonos; Ötvös Attila említette még édesapjukat, **Ötvös János „Pici”** primást, bőgőst, valamint **Ötvös Kálmán** nevű szintén zenész testvérüket, hogy annak mindkét két fia muzsikál;⁷² szintén váralmási származású a Kolozsváron élő **Ötvös Géza** vendéglői primás és testvére, a Czilikla Gyula által is említett **Ötvös Róza** cimbalmos, ez utóbbinak fia, **Ötvös Géza** „orgás” lett.⁷³ A bogártelki *Keresztelési, temetési, esketési anyakönyv* bejegyzése említ egy **Boldizsár Aladár** váralmási zenészt is (mint Gyurka József cimbalmos, harmonikás apósa).

⁶⁸ Martin: 2004: 182.

⁶⁹ A Zágor, mint zenésznév a Váralmáshoz közeli Sztánán is felbukkan: Janicsek Jenő könyvében Zágor és Berki sztánai zenészeket is megemlít. Lásd Janicsek: 2005: 61.

⁷⁰ 1997. október 9-én gyűjtött tőlük Kelemen László.

⁷¹ 1985. július 2-án gyűjtött tőlük Könczei Csilla.

⁷² 2006. április 29-én beszélgettem velük Budapesten, a Hagyományok Házában.

⁷³ 2001. október 29-én Egeres Gyártelepen és 2007. február 4.-én Kolozsváron mesélte Czilikla Gyula. Különbön Zágor (Ötvös) Árpai Pipi szerint édesanyjuk is muzsikált, dobolt: [Hallottam, hogy volt Váralmásón női zenész is. Rég...] *Vót.* [Milyen hangszerezen játszott?] *Dobbal.* [Igen?] *Persze.* [S vitték lakodalomba dobolni?] *Hogyne! Első atesztátja* (az 'atestat' engedélyt jelent) *vot anyámnak. Mint dobosné.* Budapest, 2006. április 29.

11. Muzsika a kolozsvári táncházban: Czilika Gyula prímás, Czilika Róbert prímás, legifjabb Tóni Rudolf brácsás, Czilika Béla harmonikás, kolozsvári Tranzit Ház, 2007

